

**DR ALEKSANDRA
AULEYTNER**

radca prawny,
Szef Praktyki Własności Intelektualnej
Kancelaria Domański Zakrzewski
i Palinka sp.k.

DR MARCIN JAN STĘPIEŃ

Associate w Praktyce Własności
Intelektualnej
Kancelaria Domański Zakrzewski
i Palinka sp.k.

Utwory techniczne – szczególna kategoria dzieł chronionych prawem autorskim

Prawo autorskie intuicyjnie kojarzone jest z ochroną utworów artystycznych czy literackich. To wrażenie jest w pełni uzasadnione, jeżeli weźmie się pod uwagę, że prawo autorskie powstawało właśnie z myślą o ochronie rezultatów działalności malarskiej, rzeźbiarskiej czy pisarskiej. Z biegiem czasu do „grona” utworów zaczęto zaliczać dzieła naukowe, by wreszcie zwrócić uwagę na dzieła z dziedziny techniki. Przyznanie ochrony na gruncie prawa autorskiego rezultatom myśli technicznej nie odbyło się bez oporów. Nawet dzisiaj nie brakuje poglądów, które odmawiają tym результатам cech twórczej i indywidualnej działalności. Takie poglądy nie znajdują uzasadnienia.

Prawo autorskie zna wiele przykładów dzieł o charakterze technicznym, które obejmuje ochroną.

Co to są utwory techniczne?

Na przykładzie polskiej ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych można wyróżnić takie utwory technicz-

ne, jak kartograficzne, architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne, urbanistyczne oraz programy komputerowe. Ustawa wprost wymienia powyższe przykłady utworów jako objęte ochroną, ale nie jest to wyliczenie wyczerpujące. Na gruncie orzecznictwa ochroną prawa autorskiego obejmowano m.in. analizy, modele, instrukcje obsługi, plany, projekty, rysunki techniczne, szkice czy zarysy. Z kolei w literaturze naukowej podejmuje się próby wyróżnienia cech dzieł technicznych. Przeważnie wskazuje się, że temat i przedmiot tych dzieł jest z góry ustalony, przewidywalny lub powtarzalny. Tworzone są one w oparciu o wiedzę specjalistyczną, w granicach obowiązujących reguł techniki i technologii oraz opierają się na istniejącym dorobku naukowym lub wykorzystują zjawiska świata naturalnego.

Jak zauważył Sąd Najwyższy, tym, co odróżnia utwory techniczne od utworów artystycznych czy literackich jest okoliczność, że utwory techniczne odnoszą się do obiektywnie istniejącego, a nie tworzono (imaginowanego) stanu rzeczy. Na tej podstawie utwory techniczne wraz z utworami naukowymi określa się mianem utworów „niefikcyjnych”, zarazem będących w opozycji do utworów „fikcyjnych”, do których należą utwory artystyczne i literackie.

Rzeczywista ochrona

To właśnie silny związek utworów technicznych ze zjawiskami obiektywnymi stanowi główny punkt sprzeciwu wobec uznania dzieł technicznych za utwory prawa autorskiego. Podkreśla się bowiem, że dzieła uwarunkowane czynnikami istniejącymi niezależnymi od ich twórcy nie zasługują na ochronę. O ile należy zgodzić się ze stanowiskiem, że zjawiska istniejące obiektywnie nie podlegają ochronie prawa autorskiego (należą do nich m.in. odkrycia naukowe, idee, procedury, metody i zasady działania, koncepcje czy wzory matematyczne), o tyle tworzenie dzieł technicznych nie sprowadza się wyłącznie do biernego inkorporowania takich zjawisk. Proces ten niejednokrotnie wymaga znacznego wysiłku intelektualnego oraz umiejętności kreacyjnych twórcy-technika.

Przedmiotem ochrony prawa autorskiego są rezultaty działalności intelektualnej człowieka, którą cechuje twórczy i indywidualny charakter. Taki charakter dzieła może przejawiać się w sposobie prezentacji lub ujęciu zjawisk obiektywnie istniejących. Co ciekawe, nie jest to domeną tylko utworów technicznych czy naukowych, lecz również niektórych rodzajów dzieł artystycznych, np. Landartu, czyli kierunku w sztuce polegającego na wykorzystaniu

niu obiektywnie istniejących przedmiotów natury lub zjawisk naturalnych. Tym samym oparcie się na obiektywnie istniejących regułach nie wyklucza automatycznie uznania danego artefaktu za utwór. Fakt, że dzieła techniczne w znacznym stopniu uwarunkowane są elementami niechronionymi nie oznacza, że zakres indywidualnej swobody twórczej w ich przypadku nie będzie występować. Wystarczy, że układ takich elementów będzie przejawiać twórczy charakter, aby przyznać twórcy takiego dzieła prawa autorskie.

Zakres swobody twórczej

Na tym tle ujawnia się specyfika utworów technicznych w porównaniu do innych kategorii utworów. Otóż każdy rezultat działalności intelektualnej człowieka ma swoją treść i formę. O ile w przypadku utworów fikcyjnych przedmiotem kreacji twórcy może być treść i forma dzieła, o tyle w przypadku utworów technicznych przedmiotem kreacji będzie jedynie forma dzieła. Treść utworów technicznych zasadniczo zdeteterminowana będzie czynnikami obiektywnymi, jak postępowanie zgodne z wymogami danej dziedziny techniki czy wiedzy specjalistycznej. To bowiem decyduje o ich użytkowym lub praktycznym znaczeniu. Natomiast prezentacja treści utworu, czyli jego forma, w dużym stopniu zależy od swobodnego ujęcia twórcy. Tym samym, nawet jeżeli treścią utworu technicznego będzie analiza materiału badawczego, sposób prezentacji tej analizy może być przedmiotem ochrony prawa autorskiego.

Posługując się powyższym przykładem, można dodać, że ochroną można objąć nawet kilka analiz tych samych materiałów badawczych, o ile sposób prezentacji każdej analizy jest efektem twórczej i indywidualnej kreacji jej autora. Co więcej, jeżeli sposób prezentacji jest podobny, ale jest wynikiem kreacji kilku autorów działających niezależnie, to analizy takie mogą być odrębnymi przedmiotami ochrony prawa autorskiego. Wówczas mamy do czynienia z tzw. twórczością paralelną, czyli taką, gdzie co najmniej dwa utwory są do siebie podobne (lub nawet takie same), ale nie są efektem plagiatu, naśladownictwa czy powielania, lecz powstały w wy-

TEN SAM REZULTAT DZIAŁALNOŚCI INTELEKTUALNEJ MOŻE PODLEGAĆ OCHRONIE ZARÓWNO NA GRUNCIE PRAWA AUTORSKIEGO, JAK I PRAWA WŁASNOŚCI PRZEMYSŁOWEJ.

niku odrębnych procesów twórczych. Tym samym każdy z nich zasługuje na odrębną ochronę. Mając na uwadze, że dzieła techniczne cechuje powtarzalność, w przypadku tej kategorii utworów szczególnie często będziemy mieć do czynienia z twórczością paralelną.

Ochrona utworów w postaci nieukończonych

Proces powstawania utworów technicznych cechuje się dużą złożonością. Specyfika analizowanej materii może wymagać dużego nakładu czasu. Należy zauważyć, że ochronie prawa autorskiego podlegają nie tylko utwory gotowe. Objęte ochroną są również utwory, które mają postać nieukończoną, o ile tylko już na danym etapie tworzenia poddają się percepcji zmysłowej osób innych niż twórca. Tym samym zarysy, szkice lub plany, które nie przybrały jeszcze postaci gotowego dzieła, mogą kwalifikować się do ochrony prawno-autorskiej.

Występowanie w dziełach technicznych obok siebie elementów niechronionych oraz chronionych, będących przedmiotem kreacji twórcy, nie pozostaje bez znaczenia dla ochrony tych utworów jako całości. Otóż wykorzystanie elementów niechronionych w innych dziełach co do zasady nie będzie naruszać praw twórców dzieła technicznego. Nie sposób bowiem przyznać wyłączenia na mocy prawa autorskiego tym twórcom do zawartych w ich dziełach idei, koncepcji matematycznych, procedur czy metod działania.

Ingerencja w dzieło

Inaczej sytuacja przedstawia się w przypadku korzystania z elementów cudzego dzieła w sposób, który polega na ingerencji w to dzieło, np. zmianie lub opracowaniach cudzego dzieła. Co do zasady wprowadzanie zmian do dzieła wymaga zgody twórcy, ale

modyfikacja elementów niechronionych nie będzie wymagała takiej zgody (np. w odniesieniu do poprawiania błędów w obliczeniach). W pewnych przypadkach jednak ingerencja w elementy niechronione dzieła może wymagać zgody twórcy. Z takim przypadkiem możemy mieć do czynienia, gdy twórca dzieła technicznego nadaje mu formę w sposób właściwy tylko dla niego, nie jako „odciskając na dzieło swoją osobowość”. Próby usunięcia takich cech dzieła – np. z powołaniem się na to, że nie przyczyniają się do jego użyteczności, a zatem są zbędne – mogą być potraktowane jako próba pozbawienia dzieła cech osobowości twórcy. Taka zmiana będzie w konsekwencji wymagała zgody twórcy.

Utwory techniczne a własność przemysłowa

Prawo autorskie rzadko kojarzy się z ochroną rezultatów działalności intelektualnej człowieka z dziedziny techniki. Dla tych rezultatów właściwego źródła ochrony doszukuje się przeważnie w prawie własności przemysłowej. Podejście takie jest trafne jedynie połowicznie. Ochrona na gruncie tych dwóch dziedzin prawa – autorskiego i własności przemysłowej – nie wyklucza się. Ten sam rezultat działalności intelektualnej może podlegać ochronie zarówno na gruncie prawa autorskiego, jak i prawa własności przemysłowej. Co istotne, prawo autorskie takie rezultaty chroni z większą intensywnością. O ile dla przyznania ochrony na gruncie prawa własności przemysłowej zasadniczo konieczne jest dokonanie rejestracji danego rezultatu, o tyle na gruncie prawa autorskiego ochrona rezultatu powstaje z mocy prawa i już na etapie tworzenia dzieła. ■

dr Aleksandra Auleytnier
dr Marcin Jan Stępień